

VAI TRÒ VÀ ẢNH HƯỞNG CỦA ANGA TRONG APEC

Ths. Nguyễn Thị Thanh Hoa

Trường Cao đẳng Sư phạm Hải Dương

Tháng 11/1989, tại Canberra, thủ đô Australia. Diễn đàn Hợp tác Kinh tế Châu Á - Thái Bình Dương (Asia - Pacific Economic Cooperation - APEC) đã chính thức ra đời nhằm tập hợp lực lượng các nền kinh tế trong khu vực. APEC được xây dựng theo cơ cấu chính phủ, bao gồm 12 thành viên sáng lập: Mỹ, Nhật, Australia, Singapore, New Zealand, Canada, Hàn Quốc, Thái Lan, Philippines, Brunei, Indonesia, Malaysia. Năm 1991, APEC kết nạp thêm Trung Quốc, Hồng Kông, Đài Loan. Sau đó, Mexico, Papua New Guinea được kết nạp năm 1993. Năm 1994 có thêm Chile. Đến tháng 11/1998, APEC đã kết nạp thêm 3 thành viên mới là Peru, Cộng hòa Liên bang Nga và Việt Nam, đồng thời quyết định ngừng thời hạn xem xét kết nạp thành viên mới trong vòng 10 năm để củng cố tổ chức.

Sự ra đời của APEC xuất phát từ đòi hỏi thực tiễn, từ nhu cầu tập hợp lực lượng trong khu vực. APEC ra đời tạo ra đối trọng cần thiết trong đàm phán thương mại đa biên diễn ra gay gắt trong khuôn khổ GATT lúc đó. APEC đóng vai trò là một diễn đàn hợp tác kinh tế trên cơ sở đồng thuận và tự nguyện, cô vũ cho chủ nghĩa thương mại và đầu tư. So với thế giới, APEC có vị trí quan trọng, chiếm khoảng 52% diện tích lãnh thổ, 59% dân số, 70% nguồn tài nguyên thiên nhiên thế giới, đóng góp khoảng 57% GDP

toàn cầu và hơn 50% thương mại thế giới¹. APEC bao gồm cả hai khu vực kinh tế mạnh và năng động nhất thế giới: Đông Á và Bắc Mỹ với những nét đặc thù và vô cùng đa dạng về chính trị, xã hội, kinh tế và văn hóa.

Đối với Châu Á - Thái Bình Dương, Nga quan niệm khu vực này là động lực của nền kinh tế thế giới. Thực tế đã cho thấy, trong 30 năm qua, tăng trưởng kinh tế bình quân hàng năm của Châu Á - Thái Bình Dương đạt trên 6%, cao gấp đôi so với mức tăng trưởng của khu vực khác². Tiến trình hội nhập ở đây diễn ra rất nhanh đã khiến Châu Á - Thái Bình Dương trở thành khu vực phát triển kinh tế năng động bậc nhất thế giới. Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc, các nước Đông Nam Á và Mỹ Latinh là những đối tác cực kỳ quan trọng. Trong khu vực, Mỹ luôn gia tăng việc củng cố địa vị của mình thông qua các chiến lược liên minh song phương với Nhật Bản, Hàn Quốc, kết hợp với việc gia tăng quyền lực trong các cơ cấu liên kết đã hình thành. Chính vì vậy, khi xây dựng đường lối đối ngoại của mình ở khu vực này, Nga cần phải "tận dụng tối đa hiệu quả của việc kết hợp lợi ích bên trong với bên ngoài nhằm đảm bảo an ninh quốc

¹ *Vài nét về APEC*, mofa.gov.vn

² Phạm Đức Thành, Vũ Tuyết Loan (cb), 2006, *APEC và sự tham gia của Việt Nam*, Nxb Từ điển Bách khoa, Hà Nội, tr. 24.

gia của mình, bao gồm việc phát triển vùng Sibery và Viễn Đông³. Chiến lược ngoại giao của Nga nhằm thiết lập mối quan hệ ngoại giao sâu sắc, bền chặt và có sự cân bằng giữa các nước trong khu vực, đảm bảo sự ổn định lâu dài. Phát triển mối quan hệ giữa Nga với các nước Châu Á - Thái Bình Dương là một trong những hướng ngoại giao ưu tiên của Mátxcova.

Với những lý do trên, Nga tham gia APEC để tìm cách tăng cường vị thế của mình ở khu vực Châu Á - Thái Bình Dương. Thực tế cho thấy, Nga đã đóng góp đáng kể vào sự phát triển kinh tế khu vực. Mức tăng trưởng hàng năm của các loại hàng hóa giữa Nga và các nền kinh tế Châu Á - Thái Bình Dương là hơn 20%. Chẳng hạn, thương mại hai chiều hàng năm giữa Nga và Trung Quốc tăng từ 20- 30% và cuối năm 2005, đạt con số ấn tượng là 25 tỉ USD⁴. Hiện nay, mối quan hệ Nga - Trung phát triển mạnh mẽ chưa từng có kể cả từ thời Liên Xô cũ, là mối quan hệ hợp tác chiến lược hướng vào thế kỷ XXI. Trao đổi thương mại giữa Nga và Trung Quốc đạt khoảng 56,8 tỉ USD trong năm 2008. Hiện Trung Quốc là đối tác thương mại lớn thứ ba của Nga, trong khi Nga trở thành đối tác thương mại lớn thứ 11 của Trung Quốc⁵. Trên cơ sở các chuyến thăm hữu nghị cấp cao thường xuyên, chính phủ Nga, Trung Quốc đã tạo điều kiện thuận

lợi cho việc mở rộng hợp tác kinh tế thương mại song phương. Chính phủ hai nước đã ký hàng loạt các hiệp định kinh tế thương mại, đưa ra các chính sách và biện pháp chỉ đạo cụ thể nhằm mở rộng quan hệ trong nhiều lĩnh vực: hợp tác khai thác dầu mỏ, khí đốt, sản xuất gang, hóa chất, chế biến nông sản, thuộc da, sản xuất sản phẩm may mặc, chế biến đồ gỗ, dịch vụ khách sạn, phát triển cơ sở hạ tầng...

Nga đã tạo ra một động lực mới trong quan hệ thương mại với các đối tác lớn, không chỉ với Trung Quốc mà còn với Hàn Quốc, Nhật Bản. Nga đã hình thành được một số dự án chung với các quốc gia này. Quan hệ thương mại Nga- Nhật phát triển thành công. Nhật Bản là một trong số các đối tác thương mại lớn của Nga ở châu Á, đứng thứ ba về kim ngạch thương mại song phương. Kim ngạch thương mại năm 2008 giữa Nga và Nhật Bản đạt gần 29 tỉ USD⁶. Trong chuyến thăm chính thức Nhật Bản của Tổng thống Dmitri Medvedev vào mùa hè năm 2009, hai nước đã ký kết một loạt các thỏa thuận tương ứng. Nga cũng muốn củng cố mối quan hệ với ASEAN, coi đây là ngưỡng cửa để trở thành thành viên của một câu lạc bộ về kinh tế và an ninh mới - Hội nghị thượng đỉnh Đông Á. Quan hệ Việt Nam và Nga ngày càng phát triển và thăng hoa. Các nhà hoạch định chính sách thương mại của cả hai nước đưa ra dự báo kế hoạch năm 2010: cần phấn đấu kim ngạch xuất nhập khẩu Việt - Nga đạt tới con số 2 tỷ

³ Nguyễn An Hà, *Những động thái mới trong chính sách đối ngoại của Liên bang Nga*, Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, số 7 (82), năm 2007, tr. 33.

⁴ Bộ Công an, Tổng cục V (2006), *APEC 2006 cơ hội và thách thức đối với Việt Nam*, tr. 202.

⁵ *Quan hệ Nga - Trung vươn lên tầm cao mới*, www6.vnmedia.vn.

⁶ Nga- Nhật Bản quan hệ kinh tế, translate.googleusercontent.com.

USD, gấp 2 lần hiện nay⁷. Khu công nghệ cao Hòa Lạc luôn là điểm đến lý tưởng của các nhà đầu tư, các nhà khoa học của Liên bang Nga.

Như vậy, trong những năm gần đây, Nga đã tăng cường liên kết kinh tế với những trung tâm đã hình thành, đồng thời nhanh chóng xây dựng cho mình những liên kết mới. Chính điều này vừa tạo nên sự tăng trưởng nhanh chóng cho khu vực, vừa tạo ra một trung tâm kinh tế trong APEC mà Nga đóng vai trò hạt nhân.

APEC nhấn mạnh tới việc tăng cường hệ thống thương mại đa phương mở. Điều này được lý giải như sau: Thứ nhất, các thành viên APEC rất đa dạng về trình độ phát triển, thể chế chính trị, văn hóa, lịch sử. Do đó, những nước đang phát triển, những nước nghèo không muốn thành lập một khu vực tự do hóa và bị lệ thuộc vào các nước lớn. Thứ hai, các nền kinh tế APEC phụ thuộc rất lớn vào môi trường thế giới. Vì vậy, họ đi theo một hệ thống thương mại toàn cầu mở và ổn định. APEC còn là một diễn đàn “mở”, theo nghĩa APEC không tạo ra sự phân biệt đối xử giữa APEC với các nước và nhóm nước khác trên thế giới, đồng thời mở cửa cho các nền kinh tế không phải là thành viên trong khu vực tham gia. Tuy vậy, trên thực tế, các hoạt động của APEC đang nhằm tăng cường trao đổi thương mại và đầu tư trong nội bộ Khối. Trong đó, Nga và các thành viên khác đang phấn đấu xây dựng APEC thành một khu vực mậu dịch tự

do lớn nhất thế giới, tạo đối trọng với khu vực khác.

Cùng với các đối tác khác, Nga đang sử dụng ảnh hưởng của APEC để xác định “luật chơi” trong lĩnh vực kinh tế. Để xác định “luật chơi” đó, Nga đã dựa vào những nguyên tắc của APEC, trong đó có nguyên tắc đồng thuận và nguyên tắc tự nguyện để đạt hiệu quả. Tuy nhiên, khi đánh giá vai trò của các cường quốc lớn trong APEC, người ta xem xét Mục tiêu Bogor có hoàn thành đúng thời hạn hay không. Tuyên bố Bogor 1994, tại Indonesia, xác định mục tiêu của APEC là: Hoàn thành thương mại, đầu tư tự do và mở cửa tại khu vực Châu Á - Thái Bình Dương đối với nền kinh tế phát triển vào năm 2010 và đối với nền kinh tế đang phát triển là năm 2020. Mục tiêu Bogor được coi là tiêu chí quan trọng nhất để đánh giá thành công hay thất bại của APEC. Theo nghĩa đó, APEC được hiểu là Bogor. Hiện nay có không ít những quan điểm hoài nghi cao độ về triển vọng đạt được Mục tiêu Bogor. Có một số chuyên gia cho rằng Mục tiêu Bogor đang chết. Sự thất bại của Sáng kiến Tự nguyện tự do sớm một số ngành hàng (EVSL), tiếp đến là đề xuất về đàm phán hiệp định thương mại tự do APEC là những lý do họ đưa ra quan điểm trên. Song về cơ bản, các nền kinh tế APEC đều thừa nhận “các mục tiêu Bogor tiếp tục đóng vai trò quan trọng cho APEC hôm nay và cả tương lai”⁸. Điều này có nghĩa Nga và các

⁷ Quan hệ thương mại Việt- Nga những năm gần đây và triển vọng. www.cpv.org.vn

⁸ Chủ biên Viện Khoa học Xã hội Việt Nam (2006). “Chiều hướng cải cách và phát triển của APEC”, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, tr. 121.

nền kinh tế APEC lựa chọn con đường tự do hóa thương mại và đầu tư trong bối cảnh hiện nay là cần thiết và đúng đắn. Việc can dự mang tính xây dựng vào tiến trình APEC là sự lựa chọn chiến lược và là nhiệm vụ quan trọng nhất của Nga trong tương lai. Tóm lại, Nga có đầy đủ bản lĩnh kinh tế và quyết tâm chính trị để theo đuổi và hoàn thành Mục tiêu Bogor.

Với Mục tiêu Bogor, APEC hướng trọng tâm hoạt động của mình vào “nền kinh tế thuần túy”. Vào thời điểm đó, người ta không đoán được mối đe dọa của khủng bố đối với nhân loại. Tuy nhiên, một loạt những vụ khủng bố gần đây ở Indonesia, Ai Cập, Ả-rập Saudi, Ấn Độ, Pakistan, Afghanistan, Philippin, Thái Lan, Irắc... và các âm mưu khủng bố lớn vừa bị phát hiện ở Mỹ, Nga, Canada, Italia... cho thấy chủ nghĩa khủng bố vẫn là mối đe dọa thường trực đối với tất cả các quốc gia. Sau vụ khủng bố ngày 11/9/2001 ở Mỹ, nhiệm vụ chống chủ nghĩa khủng bố và các mối đe dọa khác đã trở thành chủ đề ưu tiên trong hội nghị APEC. “Nga coi APEC như một công cụ quan trọng để củng cố mặt trận chống chủ nghĩa khủng bố ở phạm vi toàn cầu”⁹. Tại Hội nghị APEC lần thứ 14 tại Việt Nam, năm 2006, tổng thống Nga Vladimir Putin cho rằng muốn chống khủng bố phải giải quyết dứt điểm nguồn gốc xã hội của khủng bố là đói nghèo và nạn thất nghiệp. Tuy nhiên, trước sự tín nhiệm của APEC, Nga chưa ngăn chặn được sự ủng hộ tài chính cho các tổ chức khủng bố. Các nhà lãnh đạo APEC cần phải

đưa ra những biện pháp nhằm làm suy yếu các nguồn khủng bố, ngăn chặn tên lửa xách tay bất hợp pháp và củng cố các cơ chế không phổ biến vũ khí hạt nhân ở khu vực.

Bên cạnh đó, Nga cũng cho rằng, APEC cần mở rộng hợp tác sang các lĩnh vực khác như: phòng chống tội phạm có tổ chức, buôn lậu vũ khí và ma túy, tham nhũng, rửa tiền... Các cơ quan thi hành pháp luật tại các nền kinh tế APEC cần hoạch định và thực hiện các chương trình phối hợp phòng chống tội phạm. Nga sẽ nỗ lực tham gia vào giải quyết vấn đề giải giáp vũ khí. Nga đề nghị APEC tạo ra khả năng tăng cường hợp tác phòng chống bệnh truyền nhiễm. APEC có lợi ích chung trong việc thiết lập hệ thống trao đổi thông tin và điều phối hoạt động chống dịch bệnh. Nga ủng hộ việc xây dựng quan hệ đối tác trong việc thiết lập hệ thống cảnh báo sớm đối với tình trạng khẩn cấp trong khu vực. Cũng như các thành viên khác trong APEC, Nga chia sẻ ý kiến cho rằng sự tăng trưởng kinh tế không chỉ cần có tính bền vững, mà còn có tính rộng khắp. Cần làm sao để sự phát triển bao trùm tất cả các nước, tất cả các ngành kinh tế quốc dân, để tất cả các thành viên trong xã hội đều được thừa hưởng những thành quả tăng trưởng, trước hết là những đối tượng dễ bị tổn thương nhất trong xã hội như: người già và trẻ em, người thất nghiệp và người thiếu năng... Đây là những sáng kiến hết sức thiết thực của Nga được nhiều nước hoan nghênh. Nga có trách nhiệm và thái độ nghiêm túc với các vấn đề “phi kinh tế” của tổ chức. Nga dự định phát triển hợp tác hướng tới đảm bảo an ninh về lương thực, năng lượng, môi trường và thông tin trong toàn bộ không gian APEC.

⁹ Bộ Công an, Tổng cục V(2006), *Apec 2006: cơ hội và thách thức đối với Việt Nam*, tr. 203.

Hội nghị APEC lần thứ 17 tại Singapore, Tổng thống Nga D.A. Medvedev đã khẳng định rằng Nga không vào APEC "với 2 bàn tay trắng". Nga có một trữ lượng vô cùng phong phú về dầu mỏ, khí đốt, tài nguyên sinh học, nước ngọt và nhiều loại tài nguyên có ích khác. Nga đang hợp tác thành công trong lĩnh vực năng lượng với Trung Quốc, Việt Nam, Nhật Bản. Dầu mỏ và khí đốt của Nga được xuất khẩu sang Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc. Năm 2009, tại Xakhalin đã khai trương nhà máy chế tạo khí hóa lỏng. Phần lớn sản phẩm của nhà máy được xuất khẩu sang thị trường Nhật Bản. Nga có cả một chương trình năng lượng cho khu vực. Với tiềm năng to lớn về tài nguyên thiên nhiên và vị trí chiến lược, *Nga sẽ đóng vai trò quan trọng trong việc xây dựng đường ống dẫn dầu và đường giao thông mới ở Châu Á - Thái Bình Dương*. Hàng hóa vận chuyển qua lãnh thổ của Nga lúc đó sẽ rẻ hơn so với tuyến đường vận tải khác và thế giới sẽ hình thành hai trung tâm vận chuyển hàng hóa, đó là Thái Bình Dương và châu Âu. Mặc dù Nga có kinh nghiệm thực tiễn trong lĩnh vực này, nhưng vẫn cần phải có sự hợp tác quốc tế trong khuôn khổ của một khu vực rộng lớn hơn.

Nga không chỉ đem thế mạnh về tài nguyên thiên nhiên đề xuất với các đối tác mà còn có "tài sản" mang ý nghĩa cạnh tranh không hề thua kém, đó là tiềm năng tri thức, khoa học công nghệ và sản xuất của cả nước, trong đó có các vùng phía Đông của mình. Thông qua APEC, Nga thúc đẩy nghiên cứu khoa học, đưa ra các khái niệm và phương pháp luận cùng với các thiết bị, công nghệ và sản phẩm cụ thể. Nga sẽ chú ý tới những khả

năng mà APEC đưa ra cho sự hợp tác trên các lĩnh vực như bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ, phát triển doanh nghiệp vừa và nhỏ và đổi mới công nghệ. Có thể nói, *Nga là một thành viên quan trọng góp phần thực hiện thành công những trụ cột của APEC*. (APEC có ba trụ cột hợp tác chính: Tự do hóa thương mại và đầu tư; Thuận lợi hóa thương mại và Đầu tư và hợp tác kinh tế - kỹ thuật (ECOTECH)).

Tính đa dạng về văn hóa và tôn giáo là lợi thế duy nhất của khu vực. Vì thế, Nga đưa ra *ý tưởng áp dụng và phát triển mô hình đối thoại các nền văn minh thế giới*. Nga quan niệm hiềm họa chia rẽ thế giới theo các nền văn minh đang trở thành mối đe dọa chính trong thời đại ngày nay và tin rằng APEC có thể khiến mọi người xích lại gần nhau hơn, cùng chung sống trong khu vực Thái Bình Dương đa dạng. Giới nghiên cứu Nga đã đưa ra những kịch bản để thực hiện ý tưởng trên. *Kịch bản thứ nhất* liên quan tới quá trình liên kết các bên, hơn nữa sẽ vẫn diễn ra cùng với đặc thù văn hóa và quá trình này sẽ diễn ra phức tạp ở một số nước và quốc gia. *Kịch bản thứ hai* xem xét về việc có sự thỏa hiệp và các giá trị văn hóa của các nền văn minh khác sẽ hòa nhập và cấu thành nên ý chí của nền văn minh toàn cầu. Có thể nói: "Phát triển đối thoại giữa các nền văn minh sẽ là một bộ phận cấu thành quan trọng trong đường lối đối ngoại của Nga và đây cũng là công cụ hữu hiệu để Nga thể hiện tầm thủ lĩnh trí tuệ trong nền chính trị thế giới"¹⁰. Cụ thể, Nga sẽ năng động hơn trong

¹⁰ Nguyễn An Hà. *Những đồng thái mới trong chính sách đối ngoại của Liên bang Nga*. Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, số 7(82), năm 2007, tr. 32.

việc hợp tác với thế giới Hồi giáo. Nga cho rằng APEC nên có những chương trình về các lĩnh vực trong phạm vi văn hóa, thông tin đại chúng và nhân đạo. Một loạt phim truyền hình về hoạt động kinh doanh và nền văn hóa của các dân tộc ở khu vực có thể rất hữu ích và cần thiết.

Vào thời điểm năm 1998, việc kết nạp Nga vào APEC đã từng là một quyết định gây tranh cãi. Một số thành viên cho rằng Nga không đủ tiêu chuẩn địa lý. Họ lý giải: Mặc dù vùng Viễn Đông của Nga thuộc châu Á và tiếp giáp với Thái Bình Dương, nhưng chính phủ Nga cũng như tất cả các trung tâm chính trị, công nghiệp, thương mại của nước này lại nằm ở châu Âu. Bản thân người Nga cũng mặc nhiên coi mình thuộc châu Âu cả về địa lý, lịch sử và văn hóa. Do đó, nhiều người e rằng việc kết nạp Nga sẽ làm hỏng mục tiêu xây dựng một Cộng đồng Châu Á - Thái Bình Dương. Thế nhưng, sau hơn 20 năm gia nhập APEC, Nga không chỉ tích lũy được kinh nghiệm hợp tác phong phú và hữu ích với các thành viên mà còn tham gia tích cực vào việc giải quyết những vấn đề gay gắt mà thế giới lo ngại nhất. Đối với APEC, Nga sẽ mở rộng hơn nữa sự tham gia của mình vì đây là một cơ cấu hiệu quả trong việc phát triển ngoại giao đa phương.

Năm 2012, Hội nghị thượng đỉnh Diễn đàn Hợp tác Kinh tế Châu Á - Thái

Bình Dương (APEC - 2012) sẽ diễn ra tại Vladivostok của Nga. Cho đến thời điểm tháng 1/2010, Nga đã có 10/41 hạng mục công trình chuẩn bị cho APEC đang được thi

công và chính phủ Nga quyết định chi 202 tỷ rúp (gần 7 tỷ USD) từ ngân sách Liên bang cho việc xây dựng và hoàn thiện cơ sở hạ tầng của thành phố Vladivostok¹¹. Hội nghị APEC-2012 là biện pháp chống khủng hoảng rất quan trọng của Nga và chính quyền Liên bang Nga sẽ chuẩn bị tốt cho sự kiện chính trị và kinh tế quan trọng này. Việc tổ chức thành công APEC 2012 sẽ góp phần củng cố vị thế và ảnh hưởng của Nga, giúp Nga thiết lập các cuộc tiếp xúc mới với các đối tác.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Công an, Tổng cục V (2006), *APEC 2006 cơ hội và thách thức đối với Việt Nam*.
2. Nguyễn An Hà, *Những động thái mới trong chính sách đối ngoại của Liên bang Nga*, Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, số 7(82), năm 2007.
3. Hoàng Lan Hoa, Nguyễn Ngọc Mạnh, Đỗ Trí Dũng (2006), *Việt Nam APEC tăng cường hợp tác cùng phát triển*, Nxb Thế giới, Hà Nội.
4. Phạm Đức Thành, Vũ Tuyết Loan (cb), 2006, *APEC và sự tham gia của Việt Nam*, Nxb Từ điển Bách khoa, Hà Nội.
5. Viện Khoa học Xã hội Việt Nam (2006), *"Chiều hướng cải cách và phát triển của APEC"*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.
6. Nga - Nhật Bản quan hệ kinh tế, translate.googleusercontent.com.
7. Nga tuyên bố chuẩn bị tốt cho Hội nghị APEC 2012, tinkinhte.com
8. Quan hệ Nga - Trung vươn lên tầm cao mới, www6.vnmedia.vn
9. Quan hệ thương mại Việt- Nga những năm gần đây và triển vọng, www.cpv.org.vn.
10. Vài nét về APEC, mofa.gov.vn

¹¹ Nga tuyên bố chuẩn bị tốt cho Hội nghị APEC 2012, tinkinhte.com.